

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

Το κύριο οικονομικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας είναι ότι οι ανάγκες των ανθρώπων είναι απεριόριστες ενώ τα μέσα ικανοποίησης τους είναι περιορισμένα. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη πόρων ή συντελεστών παραγωγής όπως η γη, η εργασία και το κεφάλαιο.

Ανάγκη είναι το αίσθημα της έλλειψης που εκφράζεται με επιθυμία ικανοποίησης. **Αγαθά** είναι τα μέσα με τα οποία καλύπτονται οι ανάγκες μας. Τα αγαθά διακρίνονται σε *ελεύθερα* (που βρίσκονται στη φύση) και *οικονομικά αγαθά* ή προϊόντα. Οι **ανάγκες** διακρίνονται σε **βασικές** π.χ. τροφή στέγη, ενδυμασία και **δευτερεύουσες** π.χ. διασκέδαση, τουρισμός κ.α.

Η ύπαρξη του κύριου οικονομικού προβλήματος επιβάλλει κάποιες αποφάσεις: α) Επειδή δεν μπορούν να ικανοποιηθούν όλες οι ανάγκες γίνεται μια **ιεράρχηση** των αναγκών κατά το βαθμό σπουδαιότητάς τους, β) σχετικά με το πώς θα αυξηθούν τα αγαθά για να καλύπτονται περισσότερες ανάγκες και αυτό μπορεί να γίνει με κατάλληλο **συνδυασμό** των συντελεστών παραγωγής, με νέα τεχνολογία κλπ.

Οι **ιδιότητες των αναγκών** είναι: α) είναι απεριόριστες, γιατί δημιουργούνται συνεχώς νέες ανάγκες και εξελίσσονται οι υπάρχουσες. Αυτό οφείλεται κυρίως στην μίμηση και τη διαφήμιση. β) ο προσωρινός κορεσμός δηλαδή οι ανάγκες ικανοποιούνται έστω και παροδικά. Κάποιες ανάγκες είναι ακόρεστες όπως οι συναισθηματικές ανάγκες.

Τα οικονομικά **αγαθά (προϊόντα ή εμπορεύματα)** παράγονται από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και **διακρίνονται** σε:

1. α) υλικά που αποτελούνται από κάποια ύλη π.χ τα ρούχα.
β) άυλα ή υπηρεσίες είναι αυτά που δεν αποτελούνται από ύλη π.χ το μάθημα, οι υπηρεσίες του γιατρού
2. α) διαρκή είναι αυτά που μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε πολλές φορές για τον ίδιο σκοπό π.χ τα κτήρια, το αυτοκίνητο.
β) καταναλωτά είναι αυτά που χρησιμοποιούμε μόνο μια φορά. Π.χ τα τρόφιμα.

Το σύνολο των καταναλωτικών συνηθειών μίας κοινωνίας αποτελεί το **καταναλωτικό της πρότυπο**.

Για τη **διαφήμιση** πρέπει να γνωρίζουμε ότι: α) πληροφορεί αλλά και χειραγωγεί, β) δημιουργεί πλασματικές ανάγκες ωθώντας στον καταναλωτισμό, γ) ο κόσμος που παρουσιάζει είναι εικονικός, δ) Η γλώσσα των Μ.Μ.Ε. είναι ιδιόζουσα, ε) κάθε άτομο ερμηνεύει το ίδιο διαφημιστικό μήνυμα με τον δικό του τρόπο.

4.2. Η Επιχείρηση

Είναι παραγωγική μονάδα που αναλαμβάνει να συνδυάσει τους συντελεστές παραγωγής (εργασία, φύση, κεφάλαιο) για να παράγει προϊόντα που θα τα πουλήσει με σκοπό το **κέρδος**.

Η επιχείρηση χρειάζεται να πάρει σημαντικές αποφάσεις όπως: α) Σε ποιον τόπο θα εγκατασταθεί, β) Τι είδους και πόσα προϊόντα θα παράγει, γ) Με ποια μέθοδο θα παράγει το προϊόν.

Οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν υποχρεώσεις και κινδύνους [*επιχειρηματικός κίνδυνος*] με την ελπίδα ότι θα έχουν **κέρδος**, αυτό είναι το **κίνητρο**. Η επιχείρηση πουλώντας το προϊόν της αποκομίζει **έσοδα** ενώ παράλληλα για να το παράγει δαπανά χρήματα για την απόκτηση συντελεστών που ονομάζεται **κόστος**. Αν τα έσοδα είναι περισσότερα απ' το κόστος τότε έχει κέρδος εάν το κόστος είναι μεγαλύτερο απ' τα έσοδα έχει ζημιά. Για να υπολογίσουμε το κέρδος ή τη ζημιά χρησιμοποιούμε τον τύπο: **Κέρδος = Έσοδα – Κόστος**
Αν το αποτέλεσμα βγει αρνητικό τότε έχει **ζημιά**, αν είναι θετικό έχει κέρδος.

Τιμή ενός αγαθού είναι οι χρηματικές μονάδες που πρέπει να δώσουμε για να αποκτήσουμε μια μονάδα του αγαθού αυτού.

Η διαμόρφωση της τιμής

Οι τιμές των προϊόντων δεν παραμένουν σταθερές αλλά μεταβάλλονται άλλοτε αυξάνονται και άλλοτε μειώνονται. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την τιμή ενός προϊόντος είναι βασικά δύο, η προσφορά και η ζήτηση.

Προσφορά είναι οι ποσότητες ενός προϊόντος που οι επιχειρήσεις είναι διατεθειμένες να παράγουν και να προσφέρουν για κάθε ορισμένη τιμή.

Νόμος της προσφοράς: όταν η τιμή ενός προϊόντος αυξάνεται τότε αυξάνεται και η προσφερόμενη του ποσότητα και αντιστρόφως. Οι **παράγοντες που επηρεάζουν την προσφορά** είναι οι προτιμήσεις των καταναλωτών, το κόστος και η τεχνολογία παραγωγής.

Ζήτηση ενός αγαθού είναι οι ποσότητες που οι καταναλωτές ζητούν (επιθυμούν) να αγοράσουν σε κάθε τιμή.

Νόμος της ζήτησης: όταν η τιμή του προϊόντος αυξάνεται τότε η ζητούμενη ποσότητα του μειώνεται και αντιστρόφως.

Τα συμφέροντα των επιχειρήσεων και των καταναλωτών είναι αντίθετα, δηλ. οι επιχειρήσεις έχουν συμφέρον να πουλάνε σε υψηλή τιμή ενώ οι καταναλωτές να αγοράζουν σε χαμηλή τιμή.¹

Η εξισορρόπηση των συμφερόντων των επιχειρήσεων και των καταναλωτών επιφέρει και την τελική **διαμόρφωση της τιμής** (ισορροπίας) ενός προϊόντος στην αγορά. Έτσι λέμε ότι η τιμή διαμορφώνεται από την **αλληλεπίδραση** προσφοράς και ζήτησης.

4.3 Τα νοικοκυριά

Η ζήτηση των προϊόντων διαμορφώνεται από τα νοικοκυριά, τους καταναλωτές. Το νοικοκυριό μπορεί να είναι ένα ή περισσότερα άτομα που αποφασίζουν από κοινού για οικονομικά θέματα του σπιτιού όπου συγκατοικούν. Οι αποφάσεις έχουν να κάνουν με τον τρόπο που θα διατεθεί το εισόδημα (άμεσα π.χ. από μισθούς, ενοίκια, συντάξεις κλπ και έμμεσα π.χ. υπηρεσίες που δεν αμείβονται). Τέτοιες αποφάσεις είναι: α) πόσο εισόδημα θα καταναλωθεί και πόσο θα αποταμιευθεί β) αυτό που θα καταναλωθεί σε ποια προϊόντα θα δαπανηθεί γ) αυτό που θα αποταμιευθεί πότε θα χρησιμοποιηθεί και για ποιο σκοπό. Οι παραπάνω αποφάσεις επηρεάζονται από παράγοντες όπως το ύψος του εισοδήματος, το μέγεθος και η σύνθεση του νοικοκυριού και το γεωγραφικό και κοινωνικό περιβάλλον.

4.3.2 Ο οικογενειακός προϋπολογισμός

Τα νοικοκυριά έχουν πολλές ανάγκες αλλά περιορισμένο εισόδημα, έτσι προσπαθούν να αγοράσουν τα προϊόντα που θα τους δίνουν την μεγαλύτερη δυνατή κάλυψη - ικανοποίηση των αναγκών ή όπως λέγεται τη μεγαλύτερη χρησιμότητα. Για να γίνει αυτό πρέπει να κατανεμηθεί το εισόδημα κατά τρόπο ορθολογικό δηλαδή να γίνει ορθή διαχείριση του. Αυτό επιτυγχάνεται με ένα σχέδιο που ονομάζεται **οικογενειακός προϋπολογισμός** ο οποίος περιλαμβάνει τα προβλεπόμενα έσοδα και έξοδα του νοικοκυριού. Διακρίνεται σε εβδομαδιαίο, μηνιαίο, ετήσιο ανάλογα με το κάθε πότε το νοικοκυριό πληρώνεται και πότε πληρώνει. Ο οικογενειακός προϋπολογισμός διαφοροποιείται: α) ανάμεσα σε διαφορετικά νοικοκυριά π.χ. πλούσιοι και φτωχοί β) στα ίδια νοικοκυριά όπου υπάρχουν διαφορετικές επιλογές π.χ. αν θα ξοδευτούν χρήματα για διακοπές ή θα αποταμιευθούν.

Η σωστή διαχείριση του προϋπολογισμού σημαίνει συνεργασία, διάλογο, κατανόηση μεταξύ των μελών του νοικοκυριού και έχει σημασία τα παιδιά να συνηθίζουν στην αποταμίευση και να αποκτούν καταναλωτική συνείδηση.

4.4 Το κράτος

Αποτελεί μαζί με τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις βασική **οικονομική μονάδα**. Όμως το κράτος είναι ο κυριότερος παράγοντας γιατί με τις αποφάσεις του επηρεάζει τις επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά και γενικά την οικονομία. Ο δημόσιος τομέας ή κράτος περιλαμβάνει την κυβέρνηση, τη βουλή, τους οργανισμούς τις δημόσιες επιχειρήσεις κτλ. που υπάγονται σε ειδική νομοθεσία. Οι δημόσιοι φορείς έχουν σκοπό την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας και το δημόσιο συμφέρον, ενώ τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις έχουν σκοπό το ατομικό τους συμφέρον. Το κράτος είναι παραγωγός και καταναλωτής αγαθών, παράγει δημόσια αγαθά και έχει δημόσιες επιχειρήσεις.

Α) **Δημόσια αγαθά** είναι αυτά που παράγει και συνήθως παρέχει δωρεάν ή με μικρό αντίτιμο το κράτος και η χρήση τους μπορεί να γίνει από τον οποιοδήποτε πολίτη δηλαδή είναι αδιαίρετα, π.χ. η υγεία, η εκπαίδευση, οι πλατείες, οι δρόμοι κτλ. Τα **ιδιωτικά** αγαθά, αντίθετα, έχουν αποκλειστικότητα στην χρήση τους γιατί ανήκουν στα άτομα.

Ο μεγαλύτερος παραγωγός αγαθών είναι το κράτος αφού παράγει μεγάλο ποσοστό του Α.Ε.Π (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) και αντιπροσωπεύει τον εθνικό πλούτο.

Β) **Δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί (Δ.Ε.Κ.Ο)** είναι επιχειρήσεις στις οποίες το κράτος μπορεί να ασκήσει αποφασιστική επιρροή. Το κράτος συμμετέχει άμεσα ή έμμεσα σε πολλές Δ.Ε.Κ.Ο² όπως οι Δ.Ε.Η, ο Ο.Τ.Ε, η Ε.Υ.Δ.Α.Π κτλ. που έχουν σκοπό την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος. Αυτός ο στόχος προβλέπεται στις διατάξεις της ίδρυσης τους. Οι δημόσιες επιχειρήσεις, αν και δεν ανταγωνίζονται τις ιδιωτικές, πρέπει να λειτουργούν αποτελεσματικά και ανταγωνιστικά έχοντας ως στόχο την παροχή σημαντικών αγαθών σε προσιτές τιμές για τον λαό.

Μέσω των δημόσιων επιχειρήσεων και των δημόσιων αγαθών το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομία με σκοπό τον περιορισμό των βασικών οικονομικών προβλημάτων. Δηλαδή ο κρατικός παρεμβατισμός έχει στόχο:

α) την καλύτερη κατανομή των πόρων β) την οικονομική σταθερότητα γ) δικαιότερη κατανομή του

¹ [Όμως αν η Τιμή > της τιμής ισορροπίας έχουμε **πλεόνασμα** προσφοράς και αν η Τιμή < της τιμής ισορροπίας έχουμε **έλλειμμα** προσφοράς.]

² Πολλές από αυτές έχουν πλέον ιδιωτικοποιηθεί σε μεγάλο μέρος.

εισοδήματος δ) την οικονομική ανάπτυξη.

4.5 Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο, καθώς δεν υπήρχε ενδιαφέρον από ιδιωτικές επενδύσεις, στηρίχτηκε στον κρατικό παρεμβατισμό για να αναπτυχθεί π.χ. με ίδρυση δημοσίων επιχειρήσεων.

Ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας είναι:

α) μεγάλο δημόσιο έλλειμμα και δημόσιο χρέος δηλαδή τα έσοδα του κράτους είναι λιγότερα από τις δαπάνες του οπότε αναγκάζεται να δανειστεί για να τις καλύψει,

β) απασχόληση και ανεργία, το ποσοστό των εργαζομένων είναι μικρότερο σε σχέση με αυτούς που δεν εργάζονται με αναλογία 1/3 δηλαδή το 1/3 των εργαζομένων τρέφει τα 2/3 και όσων δεν εργάζονται

γ) ελλειμματικό ισοζύγιο σε μόνιμη βάση, καθώς τα προϊόντα που εισάγουμε είναι πολύ μεγαλύτερης αξίας από αυτά που εξάγουμε. Οι κλάδοι που βοηθούν να μειωθεί κάπως το έλλειμμα είναι ο τουρισμός και η ναυτιλία

δ) κρατικός παρεμβατισμός και προστασία των επιχειρήσεων π.χ επιβάλλονται δασμοί (φόροι) στα εισαγόμενα προϊόντα ώστε τα εγχώρια να είναι σε πιο ανταγωνιστικές (χαμηλότερες) τιμές. Πιο συγκεκριμένα: Στον πρωτογενή τομέα η προστασία στα αγροτικά προϊόντα γίνεται με την επιβολή τιμών ασφαλείας, τις επιδοτήσεις κτλ. στα οποία όμως αντιτίθεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στον δευτερογενή τομέα, η βιομηχανία στηρίχθηκε σε επιχορηγήσεις, δασμούς, επιδότηση επιτοκίου κτλ. με αποτέλεσμα η ελληνική βιομηχανία να είναι αδύναμη και να μην αντέχει τον διεθνή ανταγωνισμό. Ο τριτογενής τομέας που περιλαμβάνει υπηρεσίες όπως οι μεταφορές, οι επικοινωνίες, οι τράπεζες κτλ ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από το κράτος με αποτέλεσμα χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών και τη δημιουργία παρασιτικής νοοτροπίας

ε) εξάρτηση από ξένες επενδύσεις που προέρχεται από το μόνιμο έλλειμμα του ισοζυγίου, τον έλεγχο βασικών κλάδων από το ξένο κεφάλαιο, την εισαγωγή τεχνολογίας και μηχανημάτων.

Άλλα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας είναι η υψηλή φορολογία, η άνιση διανομή του εισοδήματος, η παραοικονομία κτλ.